

D. Stolz, Neolitické a eneolitické
osídlení Hořovické kotliny se zaměřením na kamennou industrii, FF UK Praha 2009

I., II. Text (447 str.), I., II. Přílohy (442 str.). Obsáhlá disertace zahrnuje jednak k publikaci připravené zpracování výrobního areálu v Žebráku, jednak obsáhlé hodnocení jednotlivých kategorií artefaktů podle chronologických celků. V závěru se práce věnuje souhrnnému popisu vývoje vymezeného regionu v pravěkých úsecích neolitu a eneolitu. Přílohy dokumentují jak zpracovávaný výzkum, tak obrazově bohatý nálezový fond, který je z velké části výsledkem dlouhodobého a systematického působení autora v této oblasti. V přílohách najdeme také tabulkový popis jednotlivých artefaktů. Práce je vybavena nezbytnými souhrny literatury, katalogem lokalit a seznamem příloh. Autor navázal na svoji již dříve obhájenou magisterskou diplomní práci. Podobné téma však podstatným způsobem rozšířil, především o poznatky z lokality Žebrák, jejíž výzkum vedl, a také o souhrnné údaje týkající se jednotlivých artefaktuálních kategorií. Závěrečnou syntézou poznatků vytvořil autor u nás dosud nejkomplexněji poznaný region v období neolitu až eneolitu.

Souhrnně lze celou práci označit jako nadstandardní zpracování archeologických pramenů v první části z jedné lokality, ve druhé části ze šesti časových úseků staršího zemědělského pravěku v rámci jednoho regionu. V obou případech se jedná o výjimečně pečlivé a příkladné pojednání základní archeologické problematiky, jakým je vývoj jednoho sídliště a vývoj jednoho regionu. Podrobná data i metadata o archeologických lokalitách, objektech i artefaktech dovolují čtenáři používat tuto práci jako primární zdroj pečlivě připravených informací pro jakákoliv srovnávání nebo další používání. Není třeba již nic dohledávat, revidovat nebo doplňovat, jak bývá bohužel často obvyklé ve většině našich publikací. Je samozřejmé, že autor i přes snahu o komplexní pojetí práce si musel stanovit z praktických důvodů určitou hranici. Tato hranice je dnes sice již dále překročitelná využitím dostupných metod, jako je digitalizace terénních dat, geografická prostorová analýza nebo řada speciálních analýz z jiných oborů. V tomto momentě by to však znamenalo k předkládané práci dodávat další a další svazky, což není účelem disertační práce. Je nutno proto konstatovat, že autor vytvořil svojí prací pevný a příkladný základ, na kterém může sám nebo kdokoliv jiný snadno a rychle vybudovat další patra nikdy nekončící stavby.

Výzkum neolitického areálu v Žebráku představuje prozkoumaná plocha ca ¼ ha (s.12), která se nachází na nevýrazném hřebetu, poměrně vysoko okolo 350 m/nm, i také ve větší vzdálenosti 300 m od vodního toku (s. 11). Je zřejmě jen výsekem ze širšího areálu nebo areálů, jejichž vztah nemohl být vzhledem k zástavbě okolí zkoumán. Na odkryté ploše byl zachycen sz okraj obytného areálu bezprostředně sousedící s výrobní částí, jakou představují velké hliníky s dokladem zpracovatelské činnosti zejména kamenných artefaktů. Jednotlivé druhy artefaktů jsou postupně popsány a kvantitativně charakterizovány. Lineární keramika je v objektech uspořádána podle výzdobných technik a na základě jejich variabilního výskytu jsou objekty datovány do středního stupně. Není přitom dělán rozdíl mezi stavebními jámami a zbytky výrobních míst, které se dostaly do výplně hliníků. Kromě keramiky je pozornost věnována hmotnostní analýze mazanice. V kapitole o mazanici překročil autor hranici dosud opomíjených nálezů, které při velkém množství mohl interpretovat jako převážně pozůstatky výmazu pecí. Důležitým postřehem je i konstatování, že mazanice dokládá uklízení sídliště (79).

Největší prostor je však věnován analýze štípané a broušené industrie a drtidel. U štípané industrie převažuje surovina křemenec typu Skršín, ale vyskytne se i bavorský rohovec, který není jinde v Lnk běžný. Křemence zde byly zpracovávány, ale dochoval se jen výrobní odpad.

Broušená industrie je zřejmě pojednána podle J. Rulfa a T. Velímského (ale v kapitole na str. 101-108 nejsou citace). V ostatní kamenné industrii je důležité rozpoznání broušků na řezání.

Samostatná kapitola se věnuje mlýnům. Zavádí pro tuto skupinu zatím v české literatuře málo obvyklou terminologii běhoun a ležák pro horní a dolní kameny dvoudílných ručních mlýnů. Zabývá se také pokusy s mletím obilí. Velké množství polotovarů, výrobního odpadu i celých kusů, dovolilo vypracovat velmi podrobnou typologii pro celý výrobní postup těchto artefaktů. Dílenská část sídliště v Žebráku měla nepochybně významné místo v distribuci suroviny i celých nástrojů do celé Hořovické kotliny (138).

Ve druhé části práce se zabývá pravěkým neolitickým a eneolitickým osídlení Hořovické kotliny, při čemž zužitkoval svoje vlastní dlouholeté práce v terénu. Odhaduje, že stav poznání tohoto osídlení po patnácti letech sběrů se blíží skutečnému stavu v pravěku (140). Z praktických důvodů především dostupnosti terénu se soustředil zejména na polohy podél vodních toků. Sleduje podrobně souvislosti pravěkého osídlení s charakteristikami přírodního prostředí daného regionu. Dospěl ke srovnatelným závěrům jako předtím J. Rulf pro Českobrodskou tabuli (Rulf 1983). Podrobně se věnuje broušené industrii a ostatním kamenným artefaktům v průřezu jednotlivých pravěkých období. Důležité jsou jeho poznatky o poměrném výskytu kamenných nástrojů v jednotlivých částech regionu, například na vrchu Plešivec (229). Příčiny výskytu broušených nástrojů v této oblasti definitivně nerozhodl (230), ani se také nezmiňuje o možné úloze krajinné dominanty v kontextu pravěkých mimosídlištních aktivit.

Nejobširněji se zabývá rozbořem štípané industrie ze souborů získaných především při povrchových sběrech. Je si vědom omezené vypovídací možnosti takovýchto souborů, proto jsou jeho data například pro neolitické kultury bohatší než pro eneolitické. Věnoval se především charakteristikám využívání různých druhů surovin a základním morfologickým tvarům industrie. Situace ve využívání surovin v nejstarší lineární keramice je potom také autorovým hlavním argumentem při formulování hypotézy o neolitizaci Hořovické kotliny (328-329). V tomto období byly využívány výlučně silicity glacigenních sedimentů, což představuje zásadní změnu oproti staršímu využívání rohovců typu Český kras v mezolitu. Vedle dalších indicií podporuje tato skutečnost autorovu představu masivní kolonizace příchozími zemědělci v nejstarším období lineární keramiky (329).

Důvěrná znalost regionu dovolila autorovi předvést velmi podrobně vývoj lokalizovaných nalezišť jednotlivých neolitických a eneolitických kultur, což je počín v naší literatuře zatím výjimečný. Můžeme proto tento vývoj sledovat jednak na detailních mapkách katastrů a jednak na souhrnných mapkách celého regionu. Na malém a geograficky jasně vymezeném prostoru se zejména v neolitu lokality soustřeďovaly do viditelných mikroregionů, což je důležitým poznatkem pro interpretaci společenské struktury v tomto období. Závěrem vypracoval modely pro osídlení LnK a StK, které počítají s pohyblivým osídlení mikroregionů vždy v několika variantách. To je výsledkem autorova studia, který je nutno považovat za jeho zásadní přínos k poznání českého i středoevropského neolitu.

Při tak velkém objemu informací, jaký autor shromáždil ve své práci, bychom možná na závěr očekávali alespoň určité přehledné syntetizující schémata týkající se výroby, distribuce a užití jednotlivých druhů artefaktů, jimiž se zabýval (na obr. 8 je prezentován životní cyklus mlýnů). Absence podobných souhrnů je nepochybně v intencích jeho dalšího studia, případně i publikace celé nebo částí práce. Nijakým způsobem to však nesnižuje význam a kvalitu předkládané práce. Lze konstatovat, že jako celek plně splňuje, to nejen kvantitativně, ale především kvalitativně, požadavky na takovou práci kladené. Proto ji mohou plně doporučit k dalšímu postupu obhajoby.

V Praze, dne 6.5.2009.

Doc. PhDr. I. Pavlů, DrSc.

